

Oroszlány, 2012. november 5.

Kolláth György: A szabad választás, a békés hatalomváltás, a politikai váltogazdaság napjainkban

Bevezető

A Press Publica Kiadó gondozásában 2002-ben megjelent *A választójog c. kis kötet* beajánló fülszövege a következő: „*Ma már természetesnek vesszük, hogy jogunk is, lehetőségünk is van választani, és ezzel befolyásolni életünket. De ez nem mindig volt így. A világos ma érvényben lévő választási rendszerek évezredes civilizációs fejlődés eredményeként alakultak ki. Ezek megfelelő ismerete sokat segíthet abban, hogy szabad, egyenrangú és felelős polgárként a politikai életben, és végül a szavazófülkében - jól felfogott érdekünk és lelkiismeretünk szerint – nyilvánítsunk véleményt, részt véve sorsunk alakulásában.*”

Értelmezzü(n)k!

Normális és civilizált viszonyok között **dióhéjban csakugyan ez a krédója egy demokrácia szabad, fair választási jogának** és rendszerének. Ha megpróbáljuk a fenti sűrítmény kulcsszavait sorra venni, még előbbre jutunk. Lám, ami 10 éve **természetes** volt, mára kockázatos, bizarr torzóvá vál(ha)t. Mind jobban elveszíti lényegét, axiomatikus, pozitív tartalmát, garanciát jelentő demokrácia-kritériumát. Fontos az is, hogy a **jogunk és a lehetőségünk** nem szinonimák: azaz **meg lehet buherálni a rendszert** úgy, hogy elvben a jog megmarad, ám a gyakorlatban sokaknál a margóra kerül, ill. az illuzórikus távút és tévút kódébe vész. Ez az ősi de jure – de facto dilemmája, mellyel szeret játszani a gya(ko)rló politika. Igaz, hogy a választójog nem **egy a kb. öttucatnyi, sima (?) alkotmányos jogunk közül**, hanem az egyik legfőbb, mert nyomatékosan és több évre előre kihat köz- és magánéletünkre. Bizony, változóban volt, van, lesz **a választási rend világszerte és itthon is**. Ám nem mindegy: a demokratizálódás felé megy-e, avagy a kudarcos úton vergődő nagypolitika önmagát tenné halhatatlanná, leválthatatlanná vele. Dilemma: Dél-Afrika pozitív jogfejlődését követjük-e, avagy a közelmúltbeli olasz bukófordulót, Berlusconi-val. /Ti., a Lovag hónapokkal a voksolás napja előtt beletúrt a rendszerbe, mégse lett nyerő./ **Civilizálódás vagy önző egyirányúsítás**: az itt a kérdés. Napjaink, honi fejleménye: valóban **kell a megfelelő ismeret**, de nem pusztán a választópolgárnak, és nem is a hatalom igénye, kommunikációs kénye-kedve szerint. Mire kell, mihez kell? Ahhoz, hogy a lényeg nyilvánvaló és elvitathatatlan legyen: **még mindig a 4-5 évre választott hatalom van a polgárokért, és nem fordítva. Senki nincs fontosabb, mint az adófizető és választópolgár: általa és érte** van minden. Persze, fontos és jó elv az, hogy ő pedig **valóban szabad, egyenrangú és erkölcsileg felelős polgár** – azaz **gazda** – legyen, de ezt tőle ne a megrendült és hatalomfélő állam kényszerítse ki, osztályozva az embereket vadbarmokra és elit- ill. középosztályra. Pont az a modern választási rendszerek egyik **alapeleme, hogy egyenrangú (választó)polgár az átlagember és az akadémikus**. Utóbbiak száma **kisebb, előbbiek könnyebben manipulálhatók, mégis egyként (bár nem egyformán) van veszítenivalója** ennek és annak is. **Így, s ezért az egész együttvéve nem ostoba: ergo nem vagy csak ritkán dönt rosszul, és bárhogy is dönt, övé a következmény**. Amint mégis jogi - cenzusos - megkülönböztetés érné X,Y, Z személyi kört, máris mennénk vissza ezzel a XX. század előtti időkbe. **Ne a hatalom minősítse a polgárt, hanem fordítva!**

Nincs dolgom a változások politikai karakterével (bár a karakter s a karikatúra különbségét érzékelem). Fair választás nyomán Európa parlamenti demokráciáiban **5**

fő erő verseng a hataloméért. Konzervatívok, szociáldemokraták, liberálisok, zöldek és ultranacionalisták. Változó erőviszonyaik, hatalmi kombinációik odakint az alapproblémáktól mentesek: **amennyiben mindez az alkotmányos, értékelvű, az emberi jogok primátusát élvező demokrácia kereti közt marad.** Ám ha valaki kilépne - vagy sandán kikacsingatna - ebből /pl. ha amorf, bezárkózó és **alapelveket negligáló demokráciát, megcinkelt választásos autokráciát, kamukráciát hozna létre,** avagy ha eljátszaná a bent is vagyunk, kint is vagyunk kentaur-figurát/, azt a **közjoga is megsínyli.** Olyankor **az alkotmány(osság), s vele a hatalommegosztás, a fair, szolgáló közhatalom és közigazgatás zárójelbe, ill. padlóra kerül.** Már e *tévút célja, kezdete is diszfunkció: fejlett változata a bornírt falanszterek világa* (lenne). Vajon Magyarország (szabadság)harcosan, ultra-drukkerként, következmények nélkül elveket, különböző intézményeket és (köz)ügyeket **a fejük tetejére állíthat?!**

Nem gondoltuk volna 10 éve, hogy a titkosság okán **a fülke, meg a boríték** is alkotmányos problémává, ill. kritériummá válhat. A francba viszont az olyan „forradalommal”, amely másodszándékúan vagy post festa a fülkével próbálkozik, példálózik! Ami viszont tényleg nyomatékos: az alkotmányos alapjogunk **a jól felfogott érdek bázisa, s kifejezőmódja.** És a fülke magányában - optimálisan - **ez az érdek és a szavazói lelkiismeret** „játszik” remélhetőleg döntő szerepet, nem a düh, a dac, a feltételen hűség vagy a döntésképtelenség. Felnőtt polgárok szavaznak! **Vélemény- és akaratnyilvánításunk ui. pro és kontra** a közügyek döntő alakítója. **Erkölcsei, de nem jogi tekintetben tényleg annak van alapja elvárásokat, igényeket megfogalmazni,** aki résztvevője a közös sors formálásának.

Végül még egy kiegészítés: itt most **alapvetően a közvetett, tehát a képviseleti demokráciáról** lesz szó. De ne feledjük, fel se adjuk: megcsonkítva bár, de **létezik a közvetlen népi hatalomgyakorlás** is, melynek esélye pl. az online demokrácia eszközeinek térhódításával - főként helyben – erősödni, kiszélesülni fog. **Helyi népszavazás** térített már észhez csak pártérdeket, ill. párthűséget ismerő elidegenedett polgármestert, képviselő-testületet.

Közjogtól a választásig

Azért jöttem, és szívesen jöttem Oroszlányba, hogy alkotmányjogászként ilyen meghatározó elvekről, dilemmákról és közjogi megoldásokról beszéljek, beszélgessünk. Én tehát az **alkotmányjogi megalapozás felől** közelítem a választási rendet, nem a választások szempontjából elemzem a közjogot. Ezért sem §-felolvasás adja, ill. foglalja keretbe a fórum bevezetőjét. Így továbbá a mondókánk biztosan megfér egymás mellett majd mondjuk Molnár Zsolt, Wiener György, Tóth Zoltán, Rytók Emília, Dezső Márta, Szoboszlai György, László Róbert vagy Szigetvári Viktor, ill. néhány további jelenlegi, avagy ex-OVB tag kollégával. Akik talán tételes, pozitív (habár itt találóan szívesebben mondanék negatív) jogi, intézményi szemlét is nyújtanak: számokkal, trendekkel, prognózisokkal. Amire én ma nem készültem egzakt, számszerű választ adni, azt kollégáim utóbb biztosan megadják.

Forrásmunkáim voltak mára: a) Alkotmányjog+ Összehasonlító alkotmányjog c. egyetemi tankönyv, b) a már jelölt A választójog Press Publica kiskönyv, c) a választójog már adott és formálódó, az Alkotmánybíróság által anno, boldogabb időkben felülvizsgált, elvekkal alátámasztott joganyaga, d) egy középiskolások számára még 2003.ban tartott szakjogi előadás, és e) a Népszabadság hasábjain között 2 saját cikk: **Lezsírozott kamuvoksolás /nol: 2012.09.08./ és Ria, Ria Weimaria!/? /nol. 2012. 09.18./ címmel.**

Rendszerbeli szemléltetés

Ahogy nincsen valós, európai közbülső változat a diktatúra és a demokrácia között a két rendszer alapvonásait tekintve, hasonlóképpen **nincs konvergencia a demokratikus, plurális, fair, szabad és a diktatúra fügefalevelét jelentő színpadias, össznépi voksolás között sem.** Árnyalatok létezhetnek, de a fő karakter adott, sőt közjogilag bebetonozódott is. Bíráljuk, mert szabadon bírálhatjuk az európai szisztémát, de mégse tévesszünk arányt, irányt és mértéket! Néha a keserűség elragadtat. Fő sírám: kevesen szavaznak, nem érdekli az embereket még a saját jövőbeni sors sem!? Feltéve, hogy ez néha és néhol igaz, nem kellene a honi, momentán **54-55 %-os mértékű közöny okát megkeresni és kezelni? Debizony!** Bezzeg Kuba, mondják a cinikusok. Ott a 8,3 millió, 16 éven felüli (!) választópolgárból 97,6 % elment szavazni a századelőn is, 609 egypárti jelöltre voksolhattak, és csaknem teljes, össznépi konszenzusra jutottak. Rajtuk - anno – az azóta néhai Szaddám Husszein még túl is tett, nála ugyanis 100 % jött ki. Azon sem csodálkoznék, ha bármelyik nem európai országban, (fél)diktatúrában a buzgóság 110 %-ot tüntetne fel. Hol vagyunk mi (már) ettől?! De tényleg: hol tartunk ma e téren, a mi szisztémánkat milyen elvek működtetik, és mi várható vele kapcsolatban 2-6-10 év múlva?

Előrebocsátani 3 dolgot szoktam. 1.) Közjogi szakmai előadásom mindig pártpolitikailag semleges: van ugyan politikai véleményem is, de azt megtartom magamnak, barátaimnak. 2.) Olyan gyorsan olvasni úgyse tudnak, mint én beszélni, ezért inkább a kritikus figyelmüket kérem. Az előadás-vázlat már rengeteg más írással egyetemben olvasható, s alkalmasint vitatható is a honlapomon. 3.) 3/4 órába csak a lényeg áttekintése, s a kulcsmondatok kiemelése fér bele: háttérrel, okokat, összefüggéseket igyekszem bemutatni, azért is, mert senkinél jobban nem tudok olvasni, így inkább szemléltetek. Kérem, tiszteljének meg a végén észrevételeikkel, kérdéseikkel, vitázni is szabad. Szíves engedelmmel egy-két derűs, fanyar szellemességgel is próbálkoznék.

1)A választójog klasszikusan **a népképviselő eszméjéhez** áll közel. Ez a nemesi, illetve a rendi képviselő után a hatalomgyakorlás szélesebb bázisát, részben újraosztását próbálta kieszakozni. Még olyan óriási gondolkodók, mint pl. Rousseau sem igényelték az általános, mindenkire kiterjedő választójogot, elfogadván, hogy sokan más hatalma alatt élnek. Igazán csak a polgári forradalmak után, jobbra a XX. században vált e jog általánossá, lett nők és férfiak egyenlő joga, tűntek el a megalázó cenzusok (vagyon, nemhez kötött, műveltségi, nemzetiségi, faji, vagy helyben lakást illető előfeltételek, kizáró okok vagy más és más mértékek). Klebersberg idején, mindössze 80 évvel ezelőtt a választópolgárokat itthon így számolták: van választójogosult 2.109.000 fő, azon belül 1.500.000 férfi és 609.000 fő nő. Ma több mint 8,1 millió fő a választójogosult itthon. Magyarországon még 1947-ben is erős szűkítés történt: 460.000 embert hagytak ki a névjegyzékből. Rákosi írta ekkortájt szovjet felettesének: „adódnak helyzetek, amelyekben nem ragaszkodhatunk túlságosan a formális demokrácia szabályaihoz”. Nem a levegőbe beszélt!

Mennyire ismerős – s egyben leleplező - ez az új keletű, a demokráciát lekicsinylő, gőgös és önző, primitíven paternalista felfogás a parlamenti váltógazdaság alapeszményével szemben?! Nem az erő, hanem a félelem, a szorongás mozgatja. Mindazonáltal a világot e szempontból két módozat uralja: vannak szabad választást intézményesítő politikai berendezkedések, és vannak üres, egypárt-elvű, kamu-voksolások is. Két külön világ ez is, az is. Az egyik garanciákkal övezett plurális, s zömmel parlamentáris demokráciát intézményesít, melyben az adófizető és választópolgár a választáson lecseréli azt a politikai garnitúrát, amellyel nincs megelégedve. Ennek következtében a hatalom van az emberért, és nem fordítva, ami kihat az alkotmányos berendezkedés többi elemére is: emberi jogok, hatalommegosztás, jogállamiság, a törvények elsődlegessége mindenkivel szemben, a végrehajtó hatalom felelőssége. Ezek sarokpontja egy garantált, fair választási rendszer, amiben ugyan **nem osztnak ezüstérmét, mégis** aminek a **döntéseit a vesztes tiszteletben tartja.** Bukott alternatívája ellenben a diktatúrák valamelyik változata, melyben színház a választás. Ide illik Churchill híres

mondata talán nem tökéletes a demokrácia, sok nehézséggel is együtt jár, ám nincs jobb nála. Minden gondjával, bajával és feszültségével együtt a '89-ben rendszerváltó magyar megoldás a sikeres vonulathoz tartozott. Ezért, s mert **a szerencse forgandó, itt és ma elsősorban nem a szisztéma átírása volna a feladat, hanem minőségének jobb, profibb tartalmi kibontása, összetevőinek harmonizálása.** 2010-ben letért az ország erről az útról. Hogy merre tart(unk) és mire jut(unk) mindezzel: nem tudható.

Értékválasztás

A választójog **elvileg nem csak a közjog világa.** Elvei, szabályai hatnak a civil társadalom működésére is. Ma mi mégis csak a közjogi területet vesszük át, így a választójog szűkebb körét vizsgáljuk. Ez sem könnyű, mivel **korszerű definíció erre nézve ma nincs.** Az biztos, hogy szorosan **összefügg a hatalomgyakorlás formáival, a hatalomban való részvétel jogaként, eszközként működik.** Ugyanakkor alapvető **alkotmányos politikai-alanyi jog is, a közügyek vitelében való részvételt adja. Ez a választójogosultság.** Összegezve: képviselet, az alkotmányjogi értelemben vett demokratikus legitimitáció a hatalom szervezetei számára + egyben politikai alapjog, amely az embert a közügyekhez, a közhivatalok viseléséhez kapcsolhatja. Erre tekintettel nem ugyanaz itt, hogy valami **általános emberi jog-e,** mint volnának a szabadságjogok, avagy **állampolgári jog főszabályként** és elsősorban, ami nem mindenkit automatikusan illet meg. (Lásd még: kiskorúak, elmebetegek, jogerősen szabadságvesztésre ítélték, közügyektől eltiltottak). Így jön ki a 8,1, usztkve 10 millió fő közti különbség. Jelzésként: a szabad választásokon nyugvó képviselet és hatalomgyakorlási mód **egyben értékválasztás az alkotmányos berendezkedés néhány alapelemére is: a képviseleti testület előtti felelősség, a hatalommegosztás bizonyos módja és formája, az emberi jogok primátusa az állami közhatalommal szemben, többelemű jogállamiság** és így tovább. **Tovagyűrűző, rendszeralkotó és -hitelesítő hatása tehát meghatározó!** Ha ez megvan, akkor még lehet ilyen-olyan belső demokratizmus: enélkül azonban nincs európai értelemben vett jogállamiság!

Európa és a demokratikus világ

Ezt fejezi ki markánsan az 1993. évi XXXI. törvény által a honi jogrendbe illesztett Római Szerződés (Európai Emberi Jogi Egyezmény) Kiegészítő jegyzőkönyvének 3. cikke: Szabad választásokhoz való jog címén, ekként: „**A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy ésszerű időközönként titkos szavazással szabad választásokat tartanak olyan körülmények között, melyek a törvényhozó testület megválasztását illetően biztosítja a nép véleményének kifejezését.**”

*Megjegyzés: dedós dolog volna szavanként megmagyarázni ezt a vállalást, mert ma itthon nem a szöveghű értéssel, hanem a pávatáncos hozzáállással van probléma. Egy kiemelés: ehelyütt a „**NÉP**” **nem szűrt külhoni és bennszülött lakosságot jelent, hanem az általános választójog kritériumát.***

Az origó így adott, s elvitathatatlan. Az ellenben már sajátos, történetileg egy-egy országra jellemző kérdés, megoldás lehet, hogy mindezen belül parlamentarizmus érvényesül-e, hogyan töltik be az államfői funkciót, milyen a helyhatóságok rendszere stb. A legfőbb alkotmányos megoldások azonban a népképviseleti, választási rendből gyökerezethetők, ez ad kiemelkedő súlyt témánknak. Axióma: **a választójog a népszuverenitás közvetett gyakorlása, nem több, nem kevesebb.**

2.) Vizsgán a kegyelmi kérdés, nemtudás esetén a bukó-kérdés a választások 4 alapelve. A **VÁLASZTÓJOG ÁLTALÁNOS, EGYENLŐ, KÖZVETLEN ÉS TITKOS.** Ezek nemzetközileg védett demokratikus értékek. Ezt fejezi ki pl. az **Emberi jogok egyetemes nyilatkozata (1948), melynek 21. cikke kimondja, hogy minden személyt megillet hazájában:**

- a közügyek igazgatásában a közvetlen, vagy a szabadon választott képviselők útján való részvétel,

- egyenlő feltételek mellett közszolgálati állásokra való alkalmazás,
 - a közhatalom tekintélyének alapja a nép akarata: ez az akarat egyenlő szavazati jog és titkos szavazás, vagy a szavazás szabadságát ezzel egyenértékűen biztosító eljárás alapján időszakonként tartandó tisztességes választáson kell, hogy kifejezésre jusson.

Kiegészítés még: a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966) is önálló jogként nevesíti a választójogot, melynek alapján minden állampolgárnak megkülönböztetések, illetőleg ésszerűtlen korlátozások nélkül joga és lehetősége van arra, hogy valódi és rendszeres választásokon szavazzon és megválaszthatassék, valamint hogy a közügyek vitelében közvetlenül vagy szabadon választott képviselők útján részt vegyen.

Szerzői megjegyzésem: láthatóan van itt és ott sok, szöveghű azonosság, kitétel. Talán azért (is) van így, hogy megértsék és megtanulják mindazok, akik nem hívei alapvető demokratikus elvek betartásának, akkor, amikor éppen hatalmon volnának.

Lássunk honi vonatkozásban is érdekes részleteket:

a.) Általános a választójog, miután - az ún. természetes kizáró okokat nem számítva - censusok nélkül gyakorlatilag a teljes, felnőtt állampolgári közösségre kiterjed. Evidens, holott pl. a nők a férfiakkal azonos feltétel szerint választójogot Franciaországban, Olaszországban 1948-ban, Ausztráliában 1967-ben, és Svájcban csak 1971-ben kaptak. Nemcsak a nyilvánvaló, direkt census tilos és kizárt, de az alattomos, indirekt próbálkozás is. Mondjuk szükségtelen, aránytalan és alkalmatlan (sőt: jogegyenlőtlen, azaz diszkrimináló is) adminisztratív, ill. adminisztrációs feltétel előírása révén. Sapiienti sat!

Alaptörvényes, ám alkotmányosértő!?

A Ház 2012 októberében mégis az előregisztráció (feliratkozás?!) bevezetésével módosította az Alaptörvényt. 2 kulcselem van benne: a honi lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárok személyesen vagy elektronikus úton regisztrálhatják magukat pl. a következő választásra, maximum a választást megelőző 15 nappal, míg az ún. külföldi magyarok ugyanezen határidőn belül, személyesen nem, bár elektronikusan igen, plusz levélben is megtehetik ugyanezt. Ezt nyilvánvalóan majd részletező szabályalkotás követi, de a fő baj már bekövetkezett. Ez a „megoldás” ui. lehet Alaptörvénytisztelő, mégis alkotmányellenes, több okból.

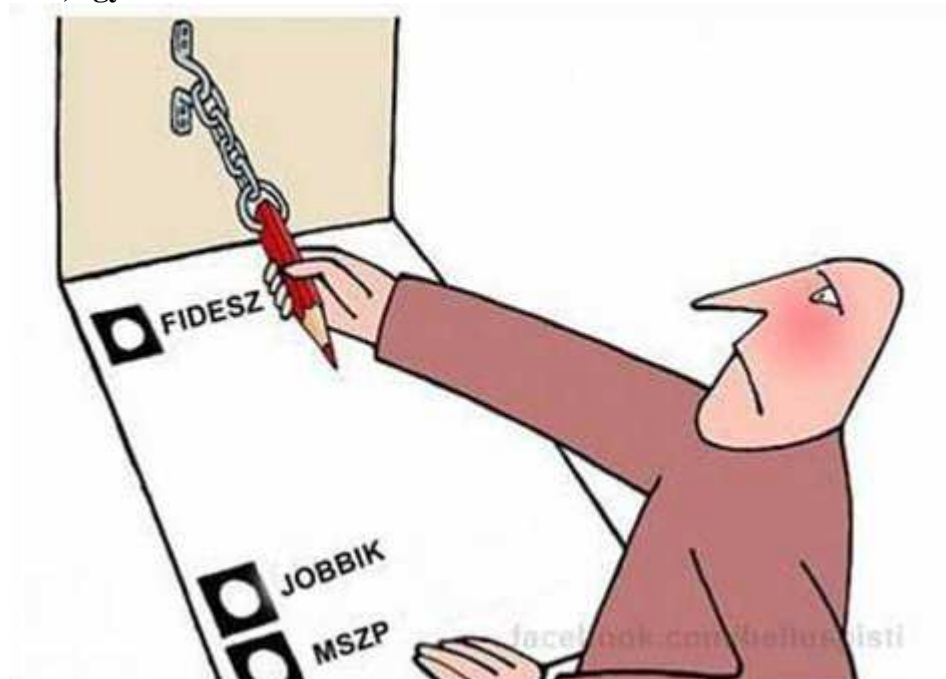
1) Adminisztratív cenzust vezet be kötött, jogvesztő határidővel, elriasztva mindazokat, akik alapvető alkotmányos jogukat külön lejárással, s akár a választásnapra döntésüket meghozva gyakorolnák. 2) Alapjogot korlátoz tehát e mód, méghozzá annak lényeges tartalmát: szükségtelenül és minden bizonnyal aránytalanul is, mert célja és várható eredménye a nemkívánatos polgárok távoltartása. 3) Alkalmatlan, ugyanakkor nem elkerülhetetlen is e mód, mert bizonytalan, beláthatatlan módszerrel és mértékben, kellő garanciák és jogvédő utak híján szűkíti a választójogot: s nincs olyan alkotmányos jog vagy érték, ami miatt ezt kellene tenni, ui. a lényeg a bukásra álló hatalom rájátszása a bizonytalanok, elégedetlenek távoltartására. 4) A jogegyenlőséget is sérti, mert alkotmányos, garanciális különbség nincs a „levélbeni” mód lehetősége és kizártsága terén honi és külföldi tekintetben, és annak sincs ésszerű magyarázata, hogy az éppen itthon tartózkodó külföldi miért nem intézheti ezt személyesen. E „megoldásnál a két kör: a honiak és a külföldiek homogén –választói – csoportot alkotnak, és nincs olyan valós, jogi biztosítékot képező ok, mely az egyiknél fennáll, a másiknál hiányzik.

Még egy közjogi alapvetés: Európában az a helyes, követendő, hogy egy választójogi reform nem a pillanatnyi hatalom ügye és érdeke szerint alakul, s elfogadása után a tényleges beüzemelés plusz egy ciklus - azaz előre nem látható, majdani érdekmezőben - lép életbe. Itthon: nem, holott a kellő idő, az alkotmányos időtartam talán még ezt is diktálná!

b.) Egyenlő a választójog, tehát minden választásra jogosultnak azonos értékű szavazati joga van. Ennek az azonos értékű szavazati jognak az értelmezése ugyanakkor egyenlő jogú

részvételt, de nem azonos eredményű voksot jelent. Reggelig sorolhatnánk a pro és contra példákat, trükköket és próbálkozásokat, ugyanakkor az élet diktálta eltéréseket, a választási rendszerből eredő dilemmákat. Emlékezzünk csak: ilyen hivatkozások, kritikák a '89 utáni, immár demokratikus voksolások vesztespárti bírálatainál is előjöttek. Pl. a második forduló visszalépések miatt nincs-e, akinek két-értékű, mert mindkét körben érvényre jutó szavazata van, míg másnak csak egy? Válaszom: azóta az egyfordulós voksolás ezt a dilemmát kilötte. Ami viszont valóban kritizálható volna: Volt még 50 évvel ezelőtt is un. plurális választójog, ergo x-nek kettő vagy több szavazata volt, míg Y-nak csak 1. Nincs új a nap alatt, mivel ez a **külhoni és a belföldi magyarok eltérő számú szavazólapjánál megint előjött. Következései nem beláthatók. Úgyszintén: ha ezentúl egy polgár már nem csupán egy érvényes jelölést tehet, hanem akár többszázat is, akkor vajon mit jelent ez az egyenlőség szempontjából?!** Még nincs rá elfogadható válasz! Típusúnet: bornírt, pártérdekű ötletelés és próbálkozás mozgatja a mai törvényhozási lépéseket, melyek alapvetően megérlelik azt, hogy bármilyen választási eredmény születik, annak nemzetközi megtámadása borítékolható.

Íme, egy 20014-es szavazófülke?!

A választókerületek kialakítása is érzékeny terület itt, mivel lehet, hogy a földrajzilag azonos 2 térmérték, ám az egyikben 10 ezer, a másikon 60 ezer polgár lakik. Az egyenlőség elvének érvényre jutását különböző metódusok segítik. Ebben van egyéni választókerületi megoldás, s azon belül abszolút, vagy relatív **többséget megkívánó rendszer**. A választókerületi szisztéma azonban hozhat földcsuszamlás-szerű eredményt is, ami a versengő pártok számára túlzott kockázat. Ezért lett **modern elv az un. arányos választási rendszer**, melyben kötött vagy szabad lista szerint pártok versengenek. Kötött lista esetében a polgár nem nyúlhat a listához, a szabad listánál van jelentősége, hogy a választó milyen preferenciát alkalmaz.

A modern polgári megoldást arányos képviselőket igyekszik megteremteni. Ez a különböző módok kombinációjával, egyéni választókerület és pártlista kombinációjával érhető el. Ilyen, vegyes karakterű a hazai mód is. /Talán azért nincsen - legalábbis a demagóg szlogenek okán - itthon meghatározóan a pártok %-arányain nyugvó arányos rendszer, mert illik utálni a pártokat, így rájuk szisztémát építeni zseniáns. Kár./ A honi, vegyes rendszer '89-ben egyszeri alkalomra készült, ám 20 éven át e szisztéma szerint normális választásokat lehetett tartani. Aztán 2010 nyarán a 386 főre kalibrált parlamenti létszámot úgy redukálták

maximum 200 főre, hogy ennek összetevőit meg se próbálták tisztázni, közösen rendezni. Adott mód lett volna a mechanikai visszaszámlálás, de ezt a többségi önérdék eleve elutálta. Bejött viszont az alkotmányozás kapcsán a honi lakóhellyel nem rendelkező magyar állampolgárok választójoga, mint lupus in fabula, mely úgy dobott követ a rendszerbe, hogy nem kezelte, hanem eszkalálta a megoldatlanságo(ka)t. Plusz dilemma: **drámaian elvált egymástól az anyagi és az eljárásjogi törvény-alkotás, mely nem csupán a bizonytalanságot növelte, de a folytonos politikai haszonlesés útját szélesítette ki** – most és mindörökké?!

c.) A **választás közvetlensége** azt jelenti, hogy direktben a jelöltre szavazunk, nem pedig elektorokra. Utóbbit főleg államfők, második kamarák választásakor alkalmazzák. Itthon a közvetett módot általában lekezelik, szidják, **pedig az főként csak technika**.

d.) **Titkos a választójog** – evidensen. Pedig nem is olyan régen még úgy vallott erről a Bethlen kormány, hogy a választójog közjog lévén annak nyílt gyakorlása indokolt. Valójában itthon e körben az volt vita-téma, kell-e, lehet-e már a jelölést is titkossá tenni annak, aki így kíván élni vele. A kopogtató cédula leadása ezt nem preferálta, azóta van mód titkos, un. urnás ajánlásra is. Ugyanakkor az ellenségeskedésre épülő, okkal-joggal bizalmatlan politikai klíma, s az új technika **megérlelt újfajta visszaélési lehetőségeket** is, melyek garanciális „ellenjavallatai” a levegőben lógnak. Habár, s elvben az itt történő **visszaélés a Btk. 211. §-ában foglalt deliktum**, de valahogy és egyelőre senki nem igazán tart ettől?!

3.) A hazai választási rendet, sőt rendeket - az EP választásoktól a helyi voksolásokig – igazi választási szakértők fogják bemutatni, modellezni, előnyeikkel-hátrányaikkal szemléltetni. Jómagam ehelyütt egy megfontolást jeleznék. Mindezek 2/3-os törvények, ezért megváltoztatásuk **nagyfokú politikai konszenzust** kívánna meg. Ez aktuálisan nem pusztán parlamenti 2/3-ot tenne közjogi előfeltétellé, hanem többpárti megegyezést. Ennek jelei ma hiányoznak. Normális viszonyok között mégsem igaz, hogy a győztes visz mindent, hiszen a többpárti demokrácia lényege, hogy habár a többség dönt, de a kisebbség, az ellenzék nem eszköztelen, neki is lehet igaza és kell, hogy legyen esélye fair változtatásra. Máskülönben **mindenki keze alól kicsúszhat a dolgok irányítása, elveszhet a békés váltás esélye, értelme**.

4.) Lám, a **választójog olyan erő, amely békés, mégis hatalmas rendszer-változásokat hozhat. Kulcsa a választói-polgári bizalom. A bizalomról egy ázsiai mondás ezt tartja: olyan, mint a vér, ha egyszer kiomlott, nem könnyen megy vissza az erekbe**. Ezt kell(ene) a választott, jól fizetett, elidegenedett demokratáinknak, politikus példaképeinknek (?) is jól észben tartani.

Klasszikus alkotmányosság!

Az **Alkotmánybíróság (AB) úgy tartja**, hogy mindazon területeken, ahol a korábbi, rendszerváltó alkotmány és az új Alaptörvény (AT) érdemben nem tér el, ott a korábbi AB-értelmezések, elvek és alkotmányos követelmények fennállnak. Nem létüket, hanem a tőlük való eltéréseket kell megindokolni. Miután e téren eddig meghatározó nívumot nyújtó AB-határozat nem született, lássuk a ma is iránymutatásul szolgáló, veretes AB-kritériumokat (a félhivatalosnak számító **Kommentár nyomán**):

Választójog, a közügyekben való részvétel joga 1989. október 23-tól az *aktív és a passzív választójog pozitív feltételeit és a kizáró okokat* az Alkotmány szabályozza, a törvényhozó hatalom e jog lényeges tartalmát nem korlátozhatja. Az alkotmányozó a választójogból kizártak körét a korábbiakhoz képest szűkebben és jogállami módon határozta meg, a kizárás alapja csak bírói ítélet lehet.

A magyar alkotmány szerint - 1989. óta változatlanul - nincs választójoga annak,

- 1. aki a cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság alatt áll,*
- 2. aki a közügyek gyakorlásától eltiltó jogerős ítélet hatálya alatt áll,*
- 3. aki jogerős szabadságvesztés büntetését tölti,*
- 4. aki büntetőeljárában jogerősen elrendelt intézeti kényszergyógykezelését tölti;*
- 5. az Európai Unió más tagállamának a polgára nem választható, ha hazájában kizárták e jog gyakorlásából.*

A magyar választójog megfelel az általánosság követelményének, választójogi cenzust nem tartalmaz. A választójogtól csak a független bíróság foszthatja meg az állampolgárokat. A választójog perelhető, alanyi joga az állampolgárnak. A választójog személyesen gyakorolható jog, amely a választópolgár szabad elhatározásán alapul.

Az Alkotmány a közügyekben való részvétel jogát és a közhivatal viselésének jogát az állampolgári minőséghez kapcsolja. E rendelkezés azt az alapjogi követelményt írja elő, hogy a közhivatal viselésének a jogától senkit sem szabad megfosztani. Nem tartalmazza viszont azt, hogy az állam polgárainak meghatározott közhivatal viselésére van alanyi joga.

A választójog általánosságának jelentése az, hogy a feltétlenül szükséges és indokolt, ún. természetes kizáró okokon kívül (elmebetegség, bűncselekmény elkövetése) minden nagykorú magyar állampolgárnak legyen választójoga. Történetileg a választójog a XX. század második felében vált általánossá, „cenzusmentessé”. A választójogi cenzusoknak sokféle változata létezett, sokáig nem volt választójoguk a nőknek, a magas korcenzussal kizárható volt az ifjúság, a vagyoni és műveltségi feltételek előírásával a társadalom más rétegei. **A magyar választási rendszer megfelel az általánosság követelményének.** (Szerzői megjegyzés: ez a múlt, a jelen és a jövő beláthatatlan!) Erősödött a garanciarendszer azáltal is, hogy a választójogból való kizáró okokat az alkotmányozó 1989-től nem bízta a törvényhozásra, hanem tételesen maga állapította meg. A választójog egyenlőségének a jelentése az, hogy minden választópolgárnak azonos értékű szavazata van. A 33/2000. (X. 20.) AB határozat szerint „a választójog egyenlőségének az elvét az Alkotmány 71. § (1) bekezdése tartalmazza. **A választójog egyenlőségének alkotmányos elve két követelményt támaszt a választási törvény megalkotójával szemben: egyrészt a választójog a választópolgárok szempontjából azonos értékű legyen, másrészt a szavazatok lehetőleg azonos súlyúak legyenek egy-egy képviselő megválasztásánál.**” (ABH 2000, 227.) A választójog egyenlőségének elvét sértették meg pl. történetileg a többes szavazati jogot alkalmazó választási rendszerben, és **az egyenlőtlen egyéni választókerületi rendszerek kialakításával.** A magyar parlamenti választási rendszer egyenlőtleniségével foglalkozik a 22/2005. (VI. 17.) AB határozat, amely felhívta az Országgyűlést, hogy mulasztását pótolja. A választójog általánossága és egyenlősége nem tekinthető abszolút értékű, korlátlanul érvényesülő elvnek. **Az Alkotmánybíróság „sem a választójog általánosságát, sem annak egyenlőségét nem kezeli abszolút érvényűként, azaz minden korlátozástól mentesként. A testület álláspontja szerint azonban - éppen azért, mert különösen fontos állampolgári jogról van szó - akár az egyenlőség, akár az általánosság bármiféle korlátozása csak igen jelentős elvi indokból fogadható el, és egyeztethető össze az Alkotmánnyal.”** [6/1991. (II. 28.) AB határozat, ABH 1991, 19-20.]

A szavazás közvetlenségének elve feltételezi azt, hogy olyan választási rendszer működik, amelyben a választópolgár közvetlenül képviselőjére (jelöltjére) szavaz és vele állandó kapcsolatban van. Ez az elv a szabad mandátumra épülő, modern választási rendszerekben egyre kevésbé abszolút, a demokratikus jogállamokban is számos közvetett képviselési megoldás létezik (pl. elektoros választási rendszer). Az Alkotmány szerint a közvetlenség főszabályát csak a megyei közgyűlés elnökeinek közvetett választása töri meg. Feltétlen követelménynek, alapelvnek tekinthetjük viszont a szavazás titkosságát. A titkosság jogi garanciarendszerének. Az Alkotmány nem vállalja fel a választási rendszer egészének, lényegének a szabályozását, hanem azt a tehermentesítő, kétharmados törvényekre bízta [Alkotmány 71. § (3)-(4)]. A választási rendszer anyagi-jogi normáit az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvény, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásáról szóló 1990. évi LX. törvény, az Európai Parlament tagjainak választásáról szóló 2003. évi CXIII. törvény továbbá a kisebbségi önkormányzati képviselők választásáról szóló 2005. évi CXIV. törvény tartalmazza. A választási eljárás közös szabályait a választásról szóló 1997. évi C. törvény adja meg. (Szerzői megjegyzés: ennek a lecserélése áll vita alatt ma a parlamentben: sok-sok kritikával!)

Eljárási oldalról

Az alkotmány-kommentár (714. oldal) még ezt is írja: „A modern választási rendszerekben nemcsak anyagi-jogi, hanem eljárásjogi alapelvek is léteznek. Ezt azért is hangsúlyozni kell, mert a választási rendszerek történeti szabályozási ívére jellemző, hogy míg az anyagi-jogi normák letisztultak (pl. **cenzusmentessé vált a választójog**), az eljárási szabályok annál bonyolultabbakká váltak. A választási eljárási törvény 3. §-a a következő alapelveket rögzíti:

- a választás tisztasága, a választási csalás megakadályozása,
- önkéntes részvétel a jelölésben, a választási kampányban, a szavazásban,

- esélyegyenlőség a jelöltek és a jelölő-szervezetek között,
- jóhiszemű és rendeltetésszerű joggyakorlás,
- jogorvoslati jog, a jogorvoslati kérelmek pártatlan elbírálása,
- a választás eredményének gyors és hiteles megállapítása.

Ezeket a demokratikus elveket a választásban érintett valamennyi résztvevőnek érvényre kell juttatnia. Az alapelvek tehát nemcsak és kizárólag befelé, a választási szervek felé irányadóak, hanem a jelöltekre, a jelölőszervezetekre, a médiára, sőt a választópolgárok magatartására is vonatkoznak.”

Szerzői megjegyzésem: aki mindezt egybeveti az immár eme alapelvek szempontjából is megcsonkolt – a Ház napirendjén lévő – törvényjavaslattal, az sok illúziótól szabadít meg bárkit – már, ha ez még cél lehet egyáltalán.

Ezzel talán át is köthetünk egyes 2012 őszén aktuális vitapontokra. Jómagam ezt a napisajtó hasábjain megvívott polémiámmal szemléltetem. Így:

I.

Lezsírozott kamuvoksolás

Az államférfi a következő nemzedékre, a politikus a következő választásra gondol. Itthon a pártpolitika a második opciót isteníti. Nincs A és B terv: még normális A terv sincs. A következő országgyűlési választások kilátásai rémesek: a választások klasszikus négy alapelvéből három veszélyben van. Eszkálálódhat olyan helyzet, amely a politikai váltógazdaságot, a kormány békés, fair választás útján való leváltását lehetetlenné teszi. Ezért a bojkott lehetőségét eleve feladni, már kizárni ésszerűtlen. Az nem a kormány ölébe hullt nemzeti ajándék, hanem az úzus folytathatatlanságának a vészjele lenne.

A választójog: a) Biztosíthatja a jogállamiság részét képező demokratikus legitimitációt, az államgépezet jogszerű felépítésének, működésének, megújításának a feltételét, forrását, hitelét adva. A legitimitáció jogi és politikai fogalom egyaránt: világos? b) A népszuverenitás kifejeződése, élő gyakorlata, a közvetett népi hatalomgyakorlás. Ki akarja mindezt: a saját népét megsérteni, megrövidíteni? c) A polgárok részéről a közügyek vitelében való részvétel, a népképviselő és tisztségviselés alapjoga: csaknem abszolút jog. Jogi megszorítása egyezhet az alapjogok alkotmányos védelmével?

Négy elv: 1)E jog révén vesz részt a polgár a közügyek igazgatásában, alakításában és kontrollálásában, 2) a közhatalom tekintélyének, erejének az alapja nem más, mint a választó nép akarata. A mérték itt érték. 3) Döntő jelentőségű alkotmányos alapjogból kötelezettséget kreálni nonszensz. 4) Ennek az alapjognak a manipulációja a népfeltség lebecsülését, megpulykázását célozná, s eredményezné. Nemzetközi kötelezettség-vállalásainkkal is szembe kerülne. Ezért kizárt az önkényes, aktuálisan érdek-vezérelt szakító-próba.

Mégis ennek vagyunk tanúi. Egy lehetséges válaszreakció, mint országnak-világnak szóló, erős üzenet a bojkott lehet. Egyértelmű, következményeket kiváltó vörös vonal volna, mely a parlamentáris demokrácia és választásos autokrácia között húzódik. Utóbbiak között konvergencia, átjárás, jó köztes változat nem létezik. Alaptörvény-ellenes kitaláción egyezkedni, azt felszínesen javítgatni, felette dekázni vagy vele ábrándokat kergetni kár. Mi lenne a választék, ha kék sarokban egy tisztes versenyre képtelen, hatalmi fölényével folyton visszaélő, míg a vörös sarokban a közállapotok rohamos és általános szétcsúszására építő fő erő mérkőznék?! Úgy, hogy **mind eközben a szabad, tiszta és alkotmányos választás esélye romlik, majd elenyészik**, ám ez keveseket érdekel?!

Írásom szemléz és kommentál közjogi normákat, kategóriákat. Épít azokra a nívós szakmai munkákra, amelyek a már adott és a készülő előírások, feltételek és változatok minősítését és kihatásait vizsgálják (pl. a Haza és Haladás szakértőinek 2012. 08.16-i közleményében foglalt elemzésre). Európa demokráciáiban a választójog általános, egyenlő, a szavazás titkos és közvetlen. Ebből a honi, negatív jogfejlődés az első hármat kikezdi. Az Alaptörvényből ide citálni az ún. **alapjogi teszt szabályát**, és a XXIII. cikk speciális üzenetű (4) bekezdését érdemes. A választójog, mint alapjog is csak „**más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.**” E feltételek egytől-egyig hiányoznak: miként ezt korábban már ugyanitt kifejtettem. **/Ez utóbbi mellékmondat kiegészítő, új jelzés a korabeli cikkhez képest! A választójog általános jellege kizár bármiféle (éberségi, érdekeltségbeli, tudatosságbeli stb.) cenzust, a részvételt megszorító, attól eltanácsoló, jogvesztő akadályt. Az egyenlőség kritériuma (már)is sérült a**

választókerületek megállapításával. Hozzá jön az, ha a külhoni magyarok egy pártlistán szavaznak, az itthoniak kettős voksával szemben. Nettó-bruttó? A titkosság nem csupán a modern technika révén (mobiltelefonos fotózással) sérthető meg, de pl. a levélbeni szavazás módján is (a szavazó azonosítása cseppfolyós, a voksának felfedése nem kizárható). Időközi választások jelzik, hogy a közterületi kamerázás, a barát-ellenség listák naprakészsége, az ajtóról-ajtóra történő vegzálás, a helyi közélet félelemmel való megterhelése, a retorzió kilátásba helyezése és a választási trükkök, visszasságok eltűrése de facto árt a jogi szisztéma normális működésének, ellenben erősíti azt az 50-55 %-nyi többséget, amely nem tud, nem kíván, nem mer választani.

Az Alaptörvény XXIII. cikk (4) bekezdése eufemisztikus: „**Sarkalatos törvény a választójogot vagy annak teljességét magyarországi lakóhelyhez, a választhatóságot további feltételhez kötheti.**” Ennek a választási alapelvekkel és a nemzetközi kautélákkal összhangban való értelmezése az Alkotmánybíróság nagy próbatétele lesz. Lehet fügefalevél, ti., hogy azt tesz az országgyűlés - főként, de nem csupán a külhoni magyarok voksolásával - amit akar. De lehetne olyan korrekt értelmezés is, amely nemzetközi minták nyomán sem ad pártérdekű kiskaput az európai választójog követelményei alól. Ami még szégyenletesen hiányzik: a párt és kampány-finanszírozás rendbe tétele, valós előírásainak, kontroll-mechanizmusának, garanciáinak és szankcióinak a megalkotása. Enélkül nem csupán bűnös választási visszaélések, csalások történhetnek, de gazdasági-pénzügyi tekintetben már most eldöntöttnek látszhat a következő választás. Pecsovicsnak, pofozógépnak odaállni értelmetlen, beletörödni erkölcsi csőd is.

Jelképes, hogy az eljárási törvényt a kormány nem veszi magára, hanem egyéni képviselői indítvány módján juttatja a parlament elé. 2010 nyara óta kormányzati önkorlátozás, belátás, a napi érdeken túlmutató gesztus nincs. A fair versenyre képtelen, esélyegyenlőségre semmit nem adó kormányzati attitűd játszhat további lehetőségekkel. A demokratikus parlamenti ellenzék fogcsikorgatva asszisztál, igazi alternatíva híján egyszerre panaszkodik és bizakodik. Legalább előállna egy olyan ígérennyel, hogy többpárti alapon vizsgálják felül az egyoldalú szisztémát. Előtarthatna olyan javaslatot, amely a tisztességes politikai versengés alfája és ómegája lehetne. Íme: erről tárgyaljunk, máskülönben forogjatok, süljetek meg a saját pecsenyétek zsírjában!

Különben a szereposztás sporthasonlaton szemléltetve **oda vezethet, hogy a bicikli-verseny kiírója sportgéppel, a lehetséges, titkos versenytárs háromkerekű triciklivel, ám a többi, valós ellenfél csak szobabiciklivel állhat rajthoz.**

A megszellőztetett lépések bármely fajtája szükségtelen és aránytalan korlátozása volna a választójog alapelveinek, s paródiája a demokratikus legitimációnak. Mindhárom jogától megfosztanak a bizonytalan polgárt: részvétel, jelölés, választhatóság. A csalódottak, kiábrándultak távol tartása értelmetlen, primitív paternalista döllyf. **Az okát kell megszüntetni a frusztráltságnak, nem a jogát elvenni, zárójelbe tenni a részvételnek. Demokratikus ellenzéki győzelem esetében pedig a mai „masszát” évtizedekre szóló, kiegyensúlyozott, a garanciákat érvényesítő újjal kell majd felváltani,** mely megőrzi a rendszerváltás értékeit.

Az irány jó, a rendszer marad! – az unortodox jogpolitika mantrája. A történelem ismétli önmagát? Két adekvát idézet hazánk félmúltjából. I. 1922, „Magyarországon a női népesség nagy tömegei még nem alkalmasak arra, hogy az ország ügyeinek intézésére döntő befolyást gyakoroljanak.” Íme, a cenzusos, kirekesztő iskolapélda. Előadta: Klebersberg Kuno! II. 1947, a választási névjegyzékből 460.000 személyt hagytak ki. „Most már vannak bizonyos tapasztalataink a parlamenti demokrácia lehetőségeinek kezelésében... Természetesen látjuk azt is, hogy adódnak helyzetek, amelyekben nem ragaszkodhatunk túlságosan a formális demokrácia szabályaihoz.” Előadó: Rákosi Mátyás! Minden erőszakolt, lekezelő, **bornírt próbálkozás nem az erő, hanem a bukás jele.** Az igazi gazda tudja:

még mindig a megválasztottak vannak miértünk és nem fordítva. A szuverenitás a népé, nem a kormány(párt)é.

II.

Ria, Ria, Weimaria?! (válasz Kovács Andrásnak a mno.hu-n megjelent bírálatára/

2012. szeptember 8-án cikkem jelent meg a Népszabadságban Lezsírozott kamuválasztás címmel. Szeptember 10-én a mno.hu-n Kovács András „Kolláth György a tényeket is bojkottálta” címmel foglalkozott velem és érveim töredékével. A demokratikus oldalon sokan begubóznak, ha őket méltatlan, igaztalan támadás éri. Vallom, hogy kutyának nem ugatunk vissza, de most másról van szó. Semmi gondom azzal, hogy Kovács cikke MSZP-közeli alkotmányjogásznak, balliberálisnak titulál. Szervezetektől független közjogász vagyok, de nem semleges. Nem zavar, ha egy lap, annak újságírója más véleményen van a tények fair olvasása és értelmezése nyomán, mint jómagam. Szót emelek viszont a tankönyvi ismeret-szintet is mellőző, nem européer manipuláció ellen.

A cikkem kéttucatnyi de jure és de facto közjogi érvet tartalmaz. Kovács ebből hármat támad: a bojkott-megfontolást, az egyenlő választójog problematikáját, s egyes időközi választási megfigyeléseket. Lő öngólt is, mivel az általa meghivatkozott, s a bojkott, mint zsarolási potenciál alkalmatlanságát bizonygató szakértőt idézi: „ilyennel általában csak olyan országokban próbálkoznak, ahol nem érvényesülnek az alapvető parlamentáris jogok.” Trendszerűen erről van szó. Kovácsnál a cikkem lényege elsikkad és torzul. Így: ad absurdum meg kell fontolni a választástól való távolmaradás lehetőségét is. Megfontolni, gondolkodni, A és B tervet elővenni sem szabad immár? Pedig az ok és az okozat kapcsolatáról van szó. Tartom: tisztességes, alkotmányos választások helyén kamu a lezsírozott választásos autokrácia. Változatlan: a helyzet eszkalálódása a politikai váltógazdaságot, a békés váltást teszi lehetetlenné. Mit mond erről az Európai Parlament (EP) 2012.02.16-i állásfoglalása? Pl.: a sarkalatos törvények elfogadása számos területen aggályokat ébreszt, nevezetesen...a *politikai verseny és hatalomváltás tisztességes feltételeivel... kapcsolatban...*, valamint súlyos aggodalmának ad hangot a *demokrácia, a jogállamiság, ... a fékek és ellensúlyok rendszere... terén fennálló magyarországi helyzet miatt.* Felhívja az Európai Bizottságot, mint a szerződések őrét, hogy *szorosan kövesse nyomon a fent említett jogszabályok esetleges módosításait és végrehajtását, valamint az európai szerződések betűjének és szellemének való megfelelésüket, továbbá végezzen alapos vizsgálatot az alábbiak biztosítása érdekében.* Ilyen „alábbi” f) *pontként az új választási törvény európai demokratikus normáknak való megfelelése és a politikai hatalomváltás elvének tiszteletben tartása, g) pontként pedig a politikai ellenzék demokratikus fellépéshez való jogának intézményeken belüli és azokon kívüli szavatolása.* Melyik szó nem világos?

Veszély fenyegeti a választások 4 klasszikus alapelvéből hármat. Az ellencikk ebből csak az egyenlőség fennállását bizonygatja. Alkotmányjogi tankönyvi kivonat: 1) 206. old: *Rendkívül sérülékeny az egyenlőség elve ... különböző nagyságú választókerületek létrehozásával aránytalanul (!) nőhet vagy csökkenhet egy mandátum értéke.* /Megjegyzésem: ide vezethet, ha a hagyományosan ilyen vagy olyan politikai színezetű körzethatárokat önzön átírják, noha a lakosság szám elvben stimmel. Ennek vagyunk tanúi itthon./ Kovács cikke utal az Alkotmánybíróság 2005. évi döntésére. Csakhogy az AB-határozat ezt is mondja: *Mindazonáltal alkotmányossági szempontból jelentős veszélyeket hordoz magában, ha a Kormány megfelelő törvényi korlátok nélkül határozhatja meg a választókerületek területét.* Tény, hogy azóta törvény született e tárgyban, de a parlamenti többség és a vele adekvát kormányerő: a politikai verseny egyik oldala magamagára szabta önkényesen és önérdékűen mindezt. Közelébe se engedett mást.

A tankönyv kifogásolja az ún. **választási földrajz** próbálkozásait, de szolgál követendő példával is. 236 oldal, 6. lábjegyzet: *“Az egyenlőség elvét sértő, választókerületekkel való manipulációk megakadályozására a választókerületek határait rendszeresen felülvizsgáló*

független bizottságokat hoztak létre az egyes országokban. Például Nagy-Britanniában a Boundary Commission jelentése alapján 10 évenként - a migrációra tekintettel – korrigálják a választókerületek határait.” Hol van itthon függetlenség, avagy legalább a 2/3 helyén összpárti megoldás? A magyar parlament 4 évre választott többsége - a futball-drukkerek önbizalmával – az ellenkező irányba tart.

Választási úton akar politikai egyeduralmat az országra kényszeríteni?! Weimar régen volt? Kovács szerint az összes időközi hitelességét megkérdőjelezem. Olvasási hiba. Elvakultságában még a mai 50-55 % körüli elégedetlenek és bizonytalanok arányára is tromfol a több helyen (?) mért 70 %-os részvétellel. Múlt, jelen, jövő: mindegy? Részvétem. A retorzióról, a vegzálásról, a barát-ellenség listázásról - nem generálisan, de sok helyen – meggyőződtem. Tiltottak ki városból: nem volt mód előadás tartanom, úgymond választási esélyegyenlőségi, kamu-hivatkozással. Ott voltam Vásárhelyen az ominózus szavazás előtt. Teli teremben láttam lelkes értelmiségeket, de kint remegő szájú, mentetetőző polgárral is beszéltem. Mi lesz itt – kérdezte az utóbbi? Kínomban ezt feleltem: még nem vagyunk a gödör alján. Jöhet sorban pávatánc, rókatánc, medvetánc, botos legényes tánc, végül vitustánc. Jó mulatást!

Zárótétel ősi meritésből: egy bizonyos felfogás szerint az alkotmányosságnak 3 feltétele van: az egyénbe vetett bizalom, a politikai viták jelentőségének elismerése és az a hajlandóság, hogy a viták lebonyolítására ésszerű intézményeket hozzanak létre. A Választójog c. kikötet 3. oldalának eme alapvetésével nehéz és kár is volna vitatkozni.